

Adatlap¹ témahirdetési javaslatához a Csonka Pál Doktori Iskola Tanácsa részére

Témavezető² neve: Vukoszávlyev Zorán
e-mail címe³: zoran.vukoszavlyev@gmail.com

Téma címe: Az épített örökség védelmének kortárs építészeti eszközei –
tendenciák a Kárpát-medencében

A téma rövid leírása⁴:

Az épített örökség fogalmi rendszerének átrendeződése érzékelhető az ezredfordulón. A kortárs építészet elméleti vizsgálatát ki kell terjeszteni az általános örökségvédelmi kérdésekre, mert a (világ)gazdasági folyamatoknak szükségszerű eredménye a történeti épületállományhoz köthető társadalmi értékrend megváltozása is. Az értékvédelmi szemlélet megváltozása a kritikai elemzés és értékelés módszertanának változását is magával vonja, a kortárs építészetelmélet terminológiai rendszerén keresztül az épített örökség védelméhez kötődő kritikai szemléletnek is meg kell újulnia. A kutatás célkitűzése a közép-(kelet-)európai gyakorlat megismerésén keresztül a nemzetközi diskurzusba bekapcsolható hazai terminológia kialakítása és alkalmazása. Az örökségvédelmi stratégiák megismerésén túl ennek módszertani alapját jelenti a 'jó gyakorlat' értékelése a környező országokból, azok saját kulturális környezetükben történő elemzésével. A helyi értékvédelmi szemlélet megismerése és – azon keresztül is, de általánosan a magas esztétikai igényeket támasztó építészet-kritikai rendszer szerint is – a konkrét kortárs építészeti alkotás értékelése jelentheti egy fogalmi apparátus kialakulásának lehetőségét, mely mind a környező országok, mind a hazai örökségvédelemmel kapcsolatba kerülő kortárs építészet elemzését segítheti.

A modern építészet értékrendszerét hűen tükröző, a 20. század elején kialakuló műemlékvédelmi szemlélet jól definiált stratégiákat adott a történeti értékekkel foglalkozó szakemberek kezébe – ezek adták elméleti hátterét a II. világháború utáni évtizedekben létrejött magas színvonalú helyreállításoknak. Közép-Európában, miként a magyar műemlékvédelemben, a '60-as éveket jelentő fénykort követően azonban elmaradt a kritikai szemléletű megújulás; az (ön)értékelés és a kortárs nyugati tendenciák vizsgálatának hiánya az értékrend válságát idézte elő. A folytonosság megszűntével nem alakult ki az az értékelő módszertan, mely megítélheti egy fejlesztés, újrahasznosítás, rehabilitáció építészettörténeti és műemlékvédelmi kategóriákhoz mérhető értékeit. A belső megújításra az utóbbi évtizedekben sem került sor, jóllehet a múlt évben alapjaiban megváltozott a hazai örökségvédelmi szabályozás. Az értékvédelmi szemlélet újraértelmezését a kortárs építészet fogalomtárának felhasználásával közelítjük. Az örökségvédelem mai jó gyakorlatát vizsgáljuk a környező országok már kialakulóban lévő törvényi szabályozásain keresztül, a történeti

¹ Az adatlapot egy példányban kinyomtatva és aláírva a Szilárdságtani Tanszék titkárságára, elektronikus változatban pedig a Doktori Iskola titkárának (Kóródy Anna, korody@eik.bme.hu) kell eljuttatni. A témahirdetés elfogadása esetén az adatlap felkerül a Csonka Pál Doktori Iskola (<http://www.szt.bme.hu/index.php/oktatás/csonka-pál-doktori-iskola>), a témahirdetés rövid leírása pedig az Országos Doktori Tanács (<http://www.doktori.hu/>) honlapjára.

² A témahirdetés elfogadása automatikusan a témavezető akkreditációját is jelenti az azévi felvételi eljáráshoz.

³ Kérjük, olyan elérhetőséget adjon meg, ahová biztonsággal küldhetünk hivatalos értesítéseket.

⁴ A téma (szóközökkel) 2000-4000 leütés hosszú. A jelentkező hallgatókat bővebben tájékoztató változatot, (mely a téma fent megadott releváns nemzetközi irodalmára tételesen hivatkozik) kérjük a mellékletben megadni.

értékeket megőrző és továbbvivő példák esettanulmányai által. A tendenciák megismerése és értékelése a hazai kortárs örökségvédelmi szemlélet (hosszú ideje várt) kritikai megújításának folyamatához tudományos alapokkal kapcsolódik.

A kutatás fő célkitűzése a hazánkat környező országok épített örökségvédelmi (a műemlékvédelemnél tágabban értelmezett) gyakorlatának megismerése a kortárs építészet regionális és nemzetközi tendenciái felől közelítve. A 'Közép-Európa' definíciót a német 'Mitteleuropa' fogalma mentén értelmezi - célkitűzéseinek megfelelően azonban a területhez sorolható poszt-szocialista országokra fókuszál: így szorosan véve az egykori 'keleti blokk' közeli, szomszédos, hazánkkal határos országaira, különösképpen Csehország, Horvátország, Szlovénia és Szlovákia országaira, melyek előrehaladott építészeti gyakorlatuk által kapcsolatot jelenthetnek a német és olasz műemlékvédelmi terminológia felé. Bár számos charta - természetéből adódóan etikai - elvárásokat fogalmaz meg a kortárs építészet történeti környezetben történő megjelenésével kapcsolatban, mégsem alakult ki - legalábbis Közép-Európa poszt-szocialista államaiban - az a terminológiai rendszer, mellyel az építészetkritika és a műemlékvédelem azonos értékrenddel és szemlélettel mondana értékelést egy integráns kortárs építészeti alkotásról.

A **téma** meghatározó irodalma⁵:

- Bollack, Françoise Astorg: *Old Buildings New Forms. New Directions in Architectural Transformations*. Monacelli Press, New York, 2013.
- Dobosyné Antal Anna – Nagy Gergely (eds.): *A műemlékvédelem és a társadalom lehetőségei válság idején*. ICOMOS, Budapest, 2013.
- Pallasmaa, Juhani - Duijzings, Ger (et.al): "A world of fragments" – *Essays on East and Central European Architecture*. Architect, Bucharest, 2013.
- Carbonara, Giovanni: *Architettura d'oggi e restauro. Un confronto antico-nuovo*. Rome: Utet Scienze Tecniche, 2011.
- Jäger, Frank Peter: *Old & New - Designing Manual For Revitalizing Existing Buildings*. Birkhäuser, Frankfurt, 2010.
- Zsembery Ákos: Módszertani javaslat holt műemlékek bemutatásának kritikai vizsgálatához. In: *Építés- Építészettudomány* 38:(3-4) 329-358, 2010.
- Ibelings, Hans - Ivanisin, Krusoslav: *Landscapes Of Transition - Architecture In Croatia*. Sun Architecture, Amsterdam, 2009.
- Semes, Steven W.: *The Future of the Past: A Conservation Ethic for Architecture, Urbanism, and Historic Preservation*. W. W. Norton & Company, New York, 2009.
- Tyler, Norman – Ligibel, Ted J. – Tyler, Ilene R: *Historic Preservation: An Introduction to Its History, Principles, and Practice*. W. W. Norton & Company, New York, 2009.
- Jokilehto, Jukka: *History of Architectural Conservation*. Routledge, 2002.

A **téma** hazai és nemzetközi folyóiratai⁶:

- Architektúra & Urbanizmus (SK) Scopus
- Építés- Építészettudomány (HU) Scopus
- Prostor (HR) A&HCI
- Journal of the Society of Architectural Historians (USA) A&HCI
- Centropa (USA) Avery
- Transsylvania Nostra (RO) lektorált
- Periodica Politechnica (HU) lektorált
- Architectura Hungariae (HU) lektorált
- Műemlékvédelem (HU) lektorált
- Arch (SK)

⁵ Minimum 5, maximum 10 cikket vagy monográfiát kérünk felsorolni, amik között feltétlenül szerepelnie kell a legfrissebb, legismertebb eredményeknek.

⁶ Minimum 5, maximum 10 folyóirat megadását kérjük, melyek között feltétlenül szerepelnie kell a PhD fokozatszerzés szempontjából elengedhetetlen (Scopus és/vagy Sci illetve Iconda minősítésű idegen nyelvű folyóiratoknak is. Kérjük, ezeket a periodikákat a felsorolásban jelöljék meg.

A témavezető fenti folyóiratokban megjelent 5 közleménye:

- Katona Vilmos - Vukoszávlyev Zorán: Modern Tradition and Liturgy - The Ways of Modernism in Hungarian Church Architecture in 20th Century. In: *Architektúra & Urbanizmus* 46:(1-2) 3-23, 2012.
- Kóródy Anna - Vukoszávlyev Zorán: Solidity and Utility. In: *Transsylvania Nostra Journal* 2012:(3) 54-59, 2012.
- Vukoszávlyev Zorán - Kóródy Anna: Presentation and Representation. Outline for Critical Interpretation of the "New Generation" of Spanish Architecture. In: *Periodica Polytechnica Architecture* 42:(2) 27-37, 2011.
- Régi és új a kortárs spanyol építészetben – Párhuzamos történet Alois Riegl régiségérték fogalma mentén. In: *Architectura Hungariae* 11:(2) 31-43, 2012.
- Obnova a prístavba terminálu Ferihegy 1, Budapešť: Jaklics - Obermayer - Szécsi. In: *ARCH (SK)* 12:(12) 36-39, 2007.

A témavezető utóbbi tíz évben megjelent 5 legfontosabb publikációja:

- Local and international: Trend-following personal tradition. In: Alexy, Elena – Burák, Michal – Trnovska, Katarina (eds.): *Eastside Architecture: Contemporary Architecture on East Side of Slovakia*. UzemnePlany.sk O.Z., Kosice, 2014. 16-18.
- Church At The Border: Church Architecture in Hungary from the start of 20th Century. In: Longa, Giorgio Della – Marchesi, Antonio – Zahner, Walter (eds.): *Arte Architettura Liturgia Esperienze internazionali a confronto 6: Atti dell'8° Convegno Internazionale Venezia 21 e 22 ottobre 2010*. Alcion Edizioni, Venezia, 2014. 17-41. ISBN: 978-88-89907
- Anyag és csend. In: *Építés- Építészettudomány* 39:(3-4) 243-255, 2011.
- Vukoszávlyev Zorán - Szentirmai Tamás: *Contemporary Portuguese Architecture / Kortárs portugál építészet*. Terc, Budapest, 2010. ISBN 978 963 9968 11 0
- *Kortárs holland építészet*. Terc, Budapest, 2005. ISBN 963 530 331 9

A témavezető eddigi doktoranduszai⁷:

(név/felvétel éve/abszolutórium megszerzésének éve/PhD fokozat éve)

- Katona Vilmos / 2008 / 2011 / -
- Kóródy Anna Nóra / 2011 / - / -

Melléklet: a téma bővebb leírása

Budapest, 2014. 02. 14.

Témavezető aláírása

⁷ Kérjük, a témavezetési tevékenységre vonatkozó adatokat abban az esetben is adja meg, ha témavezetőként a DI már korábban akkreditálta, vagy törzstagként témavezetői akreditációja nem szükséges.

Az épített örökség védelmének kortárs építészeti eszközei – tendenciák a Kárpát-medencében

Az épített örökség egyetemes kultúránk egyik legfontosabb alkotórésze - az emberiség több ezer éves hagyatékát jelentik azok a műemlékek, melyek régmúlt korok tárgyi értékei. A legjelentősebb emlékek nem csak építési kultúránkról adnak tanúbizonyságot, hanem létrejöttük időszakának társadalmi felépítését, az államberendezkedés működését, a kor technikai és művészeti fejlettségét reprezentálják számunkra – összkulturális vonatkozásban értékhozók. Ezen kulturális értékek felismerése és védelme a megtartás érdekében a társadalom feladata, melyről a hivatalos műemlékvédelmi szervezet gondoskodik. Míg Nyugat-Európában ez az örökségvédelmi szemlélet folyamatosan megújult (JOKILEHTO 2002), addig Közép-Európa keleti részén a sajátos államhatalmi berendezkedésből és szellemi elzártságából adódóan az értékvédelmi szemlélet a '70-80-as években hivatali folyamattá degradálódott, elveszítve folyamatos elméleti megújulásának igényét is. Az ezredforduló építészetében azonban jelentős változásokat hozott a gazdasági fellendülés, melynek következményeként a műemlékvédelmi gyakorlatot is kritikailag újra kell értékelni. (DOBOSYNÉ-NAGY 2013) Az utóbbi években az új építések száma jelentősen csökkent, és még inkább előtérbe került a rehabilitációk kérdése. Az épített örökségben mit tekintünk ma értéknek és mi a megőrzés elvárható szintje? Mit kell megtartani és miként jelenhet meg a korszellemet idéző kortárs építészet a védett történeti környezetben? Szabályozni kell, vagy társadalmi normákat alakítani? A hasonló történeti háttérrel bíró környező országok kortárs építészeti gyakorlatát elemezve a hazai érték szemlélet megújulásához kíván a kutatás elméleti alapokat feltárni és stratégiai ajánlásokat megfogalmazni.

Az épített örökség fogalmi rendszerének átrendeződése érzékelhető az ezredfordulón. A kortárs építészet elméleti vizsgálatát ki kell terjeszteni az általános örökségvédelmi kérdésekre, mert a (világ)gazdasági folyamatoknak szükségszerű eredménye a történeti épületállományhoz köthető társadalmi értékrend megváltozása is. (SEMES 2009) Az értékvédelmi szemlélet megváltozása a kritikai elemzés és értékelés módszertanának változását is magával vonja, a kortárs építészetelmélet terminológiai rendszerén keresztül az épített örökség védelméhez kötődő kritikai szemléletnek is meg kell újulnia. (TYLER-LIGIBEL-TYLER 2009) A kutatás célkitűzése a közép-(kelet-)európai gyakorlat megismerésén keresztül a nemzetközi diskurzusba bekapcsolható hazai terminológia kialakítása és alkalmazása. Az örökségvédelmi stratégiák megismerésén túl ennek módszertani alapját jelenti a 'jó gyakorlat' értékelése a környező országokban, azok saját kulturális környezetükben történő elemzésével. A helyi értékvédelmi szemlélet megismerése és – azon keresztül is, de általánosan a magas esztétikai igényeket támogató építészet-kritikai rendszer szerint is - a konkrét kortárs építészeti alkotás értékelése jelentheti egy fogalmi apparátus kialakulásának lehetőségét, mely mind a környező országok, mind a hazai örökségvédelemmel kapcsolatba kerülő kortárs építészet elemzését segítheti.

A modern építészet értékrendszerét hűen tükröző, a 20. század elején kialakuló műemlékvédelmi szemlélet jól definiált stratégiákat adott a történeti értékekkel foglalkozó szakemberek kezébe – ezek adták elméleti hátterét a II. világháború utáni évtizedekben létrejött magas színvonalú helyreállításoknak. Közép-Európában, miként a magyar műemlékvédelemben, a '60-as éveket jelentő fénykort követően azonban elmaradt a kritikai szemléletű megújulás; az (ön)értékelés és a kortárs nyugati tendenciák vizsgálatának hiánya az értékrend válságát idézte elő. (ZSEMBERY 2010) A folytonosság megszűntével nem alakult ki az az értékelő módszertan, mely megítélheti egy fejlesztés, újrachaszosítás, rehabilitáció építészettörténeti és műemlékvédelmi kategóriákhoz mérhető értékeit. A belső megújításra az utóbbi évtizedekben sem került sor, jóllehet a múlt évben alapjaiban megváltozott a hazai örökségvédelmi szabályozás. (DOBOSYNÉ-NAGY 2013) Az értékvédelmi szemlélet újraértelmezését a kortárs építészet fogalomtárának felhasználásával közelítjük. Az örökségvédelem mai jó gyakorlatát vizsgáljuk a környező országok már kialakulóban lévő törvényi szabályozásain keresztül, a történeti értékeket megőrző és továbbvivő példák esettanulmányai által. A tendenciák megismerése és értékelése a hazai kortárs örökségvédelmi szemlélet (hosszú ideje várt) kritikai megújításának folyamatához tudományos alapokkal kapcsolódik.

A kutatás tehát az örökségvédelmi szemlélet átalakulását vizsgálja. A jellemzően közép-európai problémakör, mely a műemlékvédelemben a modern építészeti szemlélet folytonosságának hiányából fakad, a kortárs építészeti folyamatok elemzése által kritikailag újulhat meg.

A kutatás fő célkitűzése a hazánkat környező országok épített örökségvédelmi (a műemlékvédelemnél tágabban értelmezett) gyakorlatának megismerése a kortárs építészet regionális és nemzetközi tendenciái felől közelítve. A 'Közép-Európa' definíciót a német 'Mitteleuropa' fogalma mentén értelmezi – célkitűzéseinek megfelelően azonban a területhez sorolható poszt-szocialista országokra fókuszál: így szorosan véve az egykori 'keleti blokk' közeli, szomszédos, hazánkkal határos országaira, különösképpen Csehország, Horvátország, Szlovénia és Szlovákia országaira, melyek előrehaladott építészeti gyakorlatuk (IBELINGS-IVANISIN 2009) által kapcsolatot jelenthetnek a német és olasz műemlékvédelmi terminológia felé. (CARBONARA 2011, JÄGER 2010)

A kutatás módszertana elméleti-teoretikus alapokból indul, de vizsgálat tárgyává teszi a közvetlen gyakorlatban megvalósult példákat is. A kritikai értékelés a törvényi (szabályozási) háttér és kulturális (társadalmi) értékrend felől közelít, ezek összehasonlító elemzését adja a környező országok módszertanából. Míg az ilyen jellegű feltáró munkáknak Nyugat-Európában nagy jelentőséget tulajdonítanak az örökségvédelem társadalmi elfogadottsága érdekében (BOLLACK 2013), addig Közép-Európa keleti felén a történelmi hiátus miatt ennek gyakorlata még bizonytalan. Az összehasonlító elemzés elsődlegesen a formálódó hazai értékvédelmi szemlélethez kíván kapcsolódni, ugyanakkor regionális szinten is érdeklődésre tarthat számot. (BODNÁROVÁ 2008, PALLASMA-DUIJZINGS 2011) A kutatás éppen e regionális sajátosságokat emelheti ki, mellyel az olasz és német műemlékvédelmi szemlélet mellett sajátos közép-európai mintát feltételez.

A kutatás fogalmi apparátus kialakítását is célozza. Bár számos charta – természetéből adódóan etikai – elvárásokat fogalmaz meg a kortárs építészet történeti környezetben történő megjelenésével kapcsolatban, mégsem alakult ki – legalábbis Közép-Európa poszt-szocialista államaiban – az a terminológiai rendszer, mellyel az építészetkritika és a műemlékvédelem azonos értékrenddel és szemlélettel mondana értékelést egy integráns kortárs építészeti alkotásról. E feladatot fel kell vállalnia a kutatásnak, mely által saját értékelő rendszerét is hitelesebbé teszi: a történeti közegben – közvetlen kapcsolattal vagy csak szorosabb viszonyban – megjelenő kortárs építészet vizsgálatát kritikai fogalmi rendszerében kell értékelni.

- BOLLACK 2013 Bollack, Françoise Astorg: *Old Buildings New Forms. New Directions in Architectural Transformations*. Monacelli Press, New York, 2013.
- BODNÁROVÁ 2008 Bodnárová, Zuzana - Kořínková, Jana - Žáčková, Markéta (eds.): *Young Blood Export – Six Views of Young Central European Architecture*. Centre for Central European Architecture, Prague, 2008.
- DOBOSYNÉ-NAGY 2013 Dobosyné Antal Anna – Nagy Gergely (eds.): *A műemlékvédelem és a társadalom lehetőségei válság idején*. ICOMOS, Budapest, 2013.
- PALLASMA-DUIJZINGS 2011 Pallasmaa, Juhani - Duijzings, Ger (et.al): *"A world of fragments" – Essays on East and Central European Architecture*. Architext, Bucharest, 2013.
- CARBONARA 2011 Carbonara, Giovanni: *Architettura d'oggi e restauro. Un confronto antico-nuovo*. Rome: Utet Scienze Tecniche, 2011.
- IBELINGS-IVANISIN 2009 Ibelings, Hans - Ivanisin, Krusnoslav: *Landscapes Of Transition - Architecture In Croatia*. Sun Architecture, Amsterdam, 2009.
- JÄGER 2010 Jäger, Frank Peter: *Old & New - Designing Manual For Revitalizing Existing Buildings*. Birkhäuser, Frankfurt, 2010.
- JOKILEHTO 2002 Jokilehto, Jukka: *History of Architectural Conservation*. Routledge, 2002.
- SEMES 2009 Semes, Steven W.: *The Future of the Past: A Conservation Ethic for Architecture, Urbanism, and Historic Preservation*. W. W. Norton & Company, New York, 2009.
- TYLER-LIGIBEL-TYLER 2009 Tyler, Norman – Ligibel, Ted J. – Tyler, Ilene R: *Historic Preservation: An Introduction to Its History, Principles, and Practice*. W. W. Norton & Company, New York, 2009.
- ZSEMBERY 2010 Zsembery Ákos: *Módszertani javaslat holt műemlékek bemutatásának kritikai vizsgálatához*. In: *Építés-Építészettudomány* 38:(3-4) 329-358, 2010.